

Lausunto

24.04.2026

Asia: VN/30248/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit esityksestä

Esitys on varsin laaja. Siihen on otettu osia vankeuslain ja tutkintavankeus kehittämisen 1 vaiheen työryhmän mietinnöstä (11.4.2024) ja osittain kyseessä ovat säädökset, joita piti käsitellä työryhmän 2 vaiheessa. Myönteistä on, että käsillä olevassa esityksessä ovat mukana säädökset tehostetun valvonnan osastoista, sopimusosastoista ja ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisesta sekä alaikäisten vankien sijoittamisesta lastensuojelulaitokseen.

Yleiset kommentit esityksen tavoitteista

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / vankiloiden toiminta

Esityksen mukaan rajoituksiin turvaututtaisiin vain tilanteissa, joissa täytäntöönpanosta ei voitaisi huolehtia tavanomaisten säännösten puitteissa. Lähtökohta on hyvä, samoin se, että rajoituksia tehtäisiin porrastetusti toimintoihin, vapaa-ajan toimintoihin ja tapaamisiin, ja toimintojen keskeyttäminen kokonaan olisi viimesijainen toimenpide. Lapsen tapaamiset ja alle 18-vuotiaiden tapaamiset tulisi järjestää samoin kuin oppivelvollisten opetus.

Esityksessä jätetään Rikosseuraamuslaitoksen harkintaan, mitä poistumislupia rajoitukset koskisivat. Keskeytykset tulisi kuitenkin pyrkiä rajaamaan vain välttämättömään. Tämä on tärkeää erityisesti, jos tapaamisia vankilassa joudutaan rajoittamaan. Myönteistä on, että rajoitustilanteisiin esitetään vaihtoehtoisia yhteydenpitotapoja: puhelinaikojen pidennyksiä, videoyhteyksien lisäämistä ja maksuttomien puheluiden tarjoamista.

Esityksen mukaan vankeja voitaisiin evakuoida, jos se olisi välttämätöntä vakavan häiriötilanteen vuoksi. Esityksessä ei ole kuitenkaan täsmennetty, miten vankeja kuljetetaan ja mihin heidät

evakuoidaan. Kysymys on relevantti nykyisessä vankiloiden täyttötilanteessa eikä ole näkyvässä, että tilanne helpottaisi merkittävästi lähitulevaisuudessa.

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano

RETS kannattaa esityksiä.

Vankiloita koskeva sääntely, esim. vankilan alueen määrittely

RETS kannattaa esityksiä.

Vankilan osastoja koskeva sääntely / tehostetun valvonnan osastot

Tehostetun valvonnan osastoista on jo pidempään kaivattu tarkempaa sääntelyä, joten on myönteistä, että nyt tämä on toteutumassa ja että käsillä olevassa esityksessä ilmenevät myös sijoituksen edellytykset sekä miten osastolta on mahdollista päästä pois.

Esityksen mukaan toiminnot järjestettäisiin osaston kesken. Tämä on ymmärrettävää rikollisen toiminnan estämisen ja muihin vankeihin vaikuttamisen näkökulmasta, mutta rajaa merkittävästi toimintojen järjestämisen mahdollisuutta. Osassa osastoja toimintoja on erittäin niukasti ja sellien ovet ovat valtaosan päivästä suljettuja. Joiltakin osastoilta ei esimerkiksi pääse lainkaan liikuntasaliin tai paremmin varusteltuun kuntosaliin. Vuosia suljetuissa olosuhteissa aiheuttaa katkeruutta ja toivottomuutta eikä palvele uusintarikollisuuden ehkäisyä.

Myös rikollisesta toiminnasta irrottautumiseen tähtääviä toimintoja voi olla vähän tarjolla Exitin lisäksi, johon kaikki eivät halua tai pääse (jos ei ole jengin jäsenyyttä). Esityksen mukaan rangaistusajan suunnitelmassa keskeisenä tavoitteena olisi rikollisesta toiminnasta irrottautuminen, joten osastoilla järjestettävä toiminta olisi keskeisesti tätä tavoitetta edistävää. Rikosseuraamuslaitos on jo suunnitellut tällaista toimintamallia. Toimintamallin sisältöä ei kuitenkaan avata. Rikollisesta toiminnasta irtautuminen rangaistusajan suunnitelman sisältönä yhdistettynä tarjottujen toimintojen vähäisyyteen voikin muodostua perusteeksi, jolla osastosijoitusta jatketaan.

Rikollisesta toiminnasta irrottautumista voi myös todentaa irtautumalla kytköksistä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Tällöin vangille tulisi kertoa, mikä on riittävää näyttöä esimerkiksi yhteyksien lopettamisesta. Usein vaikuttaa siltä, että maininnat yhteyksistä voivat pysyä vuosiakin päätösperusteluissa ja turvallisuuslausunnoissa sen jälkeen, kun yhteydet on lopetettu. Tehostetun valvonnan osastoilla kytköksiä tulee luonnollisesti jo sijoituksesta.

Esityksessä ei puhuta ns. katujengeistä ja miten heidän kohdallaan menetellään. Heitä olisi tarpeellista käsitellä erikseen, kun kyseessä ovat nuoret henkilöt, jotka eivät ole mukana perinteisessä jengirikollisuudessa.

RETSin asiamestotoiminnan tietoon on tullut useita tapauksia, joissa teva-osastolta vapautuvien vapautumisen valmisteluja ei ole tehty ollenkaan ja vanki on vapautunut pitkältä tuomiolta ilman asuntoa, henkilökorttia ja haettua toimeentulotukea

Vankilan osastoja koskeva sääntely / sopimusosastot

RETS kannattaa ehdotuksia, joiden mukaan suljetuissa vankiloissa voi olla yksi tai useampi sopimusosasto ja Rikosseuraamuslaitoksen tulisi huolehtia siitä, että päihdekuntoutukseen sitoutuneilla vangeilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä näille osastoille.

Vankiväestötutkimuksen (WATTU IV) mukaan 87 %:lla vangeista on elämänaikainen päihdehäiriö. Merkittävä osa rikoksista on myös päihde-ehdoisia, joten päihdekuntoutuksen tarve on suuri ja päihdekuntoutuksen saaminen vankiloissa on viime vuosina hankaloitunut vankien määrän kasvettua.

Osastoilla olisi olennaista järjestää kuntouttavaa ja yhteisöllistä toimintaa. Esityksen mukaan osastoilla tulisi olla sekä Rikosseuraamuslaitoksen että Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämää toimintaa. Molempien mahdollisuudet järjestää kuntouttavia sisältöjä ovat vähäiset, joten lisäresursseja tarvittaisiin kipeästi. Osastoilla pystytään järjestämään varmimmin päihdetestausta, mikä sinänsä ei kuntouta, mutta auttaa päihdeettömänä pysymistä.

Lakia alemmat säädökset ja määräykset

Vankiloiden järjestyssääntöjen ja päiväjärjestysten täsmentäminen ja yhdenmukaistaminen ovat perusteltuja.

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet

-

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö vankilassa

Vankien henkilökohtaisten maksukorttien ja niiden käytön salliminen on erittäin kannatettava ehdotus, joka edistää omalta osaltaan henkilöiden sijoittamista takaisin yhteiskuntaan ja toivottavasti poistaa tilanteet, joissa vanki on vapautumassa suljetusta vankilasta ilman henkilökorttia, pankkitiliä ja maksukorttia. Joissakin tilanteissa vangilla ei ole mahdollisuutta omaan maksukorttiin, jolloin Rikosseuraamuslaitoksen on järjestettävä asia muulla tavoin.

Henkilökortin hankinta edellyttää usein toimeentulotuen hakemista Kelasta ja (saatettujen) poistumislupien myöntämistä poliisissa ja pankissa käymistä varten. Tähän kuuluu aikaa sekä vankilan henkilökunnan työpanosta.

Omia maksukortteja käytettäessä vangeilla ei ole enää käytettävissään tiliotteita. Tilitietojen saaminen edellyttäisi pääsyä tietokoneille ja vahvaa tunnistautumista. Mahdollisuudet tietokoneen käyttöön ovat usein hyvin rajalliset ja vahvan tunnistautumisen järjestäminen haasteellista. Mahdolliset älykännykät ovat vastaanottotiloissa, joista niitä saa erittäin rajatusti, jos ollenkaan käyttöön. Koneiden käyttö vaatii myös opastusta henkilökunnalta.

Saldojen seuraaminen tulisi kuitenkin järjestää jollakin tavalla. Ei liene tarkoitus, että vangit pitävät manuaalisesti kirjaa tilitapahtumista, joista he saavat tietoa vankilalta (vankirahat), omaisilta (tilillepanot) ja kanttiiniostoksistaan? Edessä voi olla tilanne, että siviilissä oleville sukulaisille, ystäville ja tuttaville annetaan tarvittavat tiedot tilille pääsemiseksi, mikä altistaisi vankilassa olevat taloudelliselle hyväksikäytölle.

Vankilasta vapautuvan vangin kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon

RETS pitää esitystä perusteltuna.

Vangeille myönnettävät poistumisluvat

Vangeille myönnettäviä poistumislupia ehdotetaan muutettavaksi siten, että turvallisuuteen liittyvät seikat huomioitaisiin nykyistä selvemmin ja kokonaisvaltaisemmin poistumisluvan edellytyksissä ja päätösharkinnassa. Tämä voi vaikuttaa, kuten esityksessä todetaankin, vankien ja läheisten yhteydenpitoon ja vapautumisen valmisteluun. Poistumisluvat voivat myös keskittyä aiempaa enemmän samoille vangeille.

Poistumislupien myöntämisessä on eroja vankiloiden välillä ja turvallisuusseikkojen painotus voi lisätä eroja entisestään. Vapautumisen valmisteluun olennaisesti kuuluvat poistumisluvat omien asioiden järjestämiseksi tai/ ja perheen tapaamiseksi ennen vapautumista vaikeutuisivat entisestään osalla vangeista. Poistumislupaehtojen rikkomiset tai palaamatta jättämiset ovat kuitenkin hyvin vähäisiä suhteessa kaikkiin poistumislupiin. RETS katsookin, että poistumislupaharkinnan muuttamiselle esitetyllä tavalla ei ole riittäviä perusteita.

RETS pitää perusteltuina ja kannatettavina esitettyjä muutoksia avovankiloiden säännöllisissä asioinneissa käytettäviin poistumislupiin, jotka korvaisivat luvat valvottuun ulkopuoliseen toimintaan. Edelleen kannatettava on muutos, jossa rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävät poistumisluvat eivät edellyttäisi enää erityistä syytä. Tähän kuuluisi esimerkiksi tavanomainen yhteydenpito perheeseen. Edelleen hyvin perusteltu on tärkeä syy poistumisluvan myöntäminen silloin, kun momentissa tarkoitettu tärkeä syy on käsillä ja edellytykset täyttyvät.

Esityksen mukaan tärkeä syy lupa myönnettäisiin esimerkiksi silloin, kun kyseessä on perheeseen liittyvä tärkeä syy, kuten perhejuhla. Samaan kategoriaan voisivat kuulua esimerkiksi lapsen

syntymäpäivä, koulun päättäjäiset, lakkiaiset, viranomaisneuvottelu lapsen asioissa tai lapsen terveydenhuollon asiointi. Vankilassa olevan vanhemman läsnäolo on usein tärkeää, vaikka lapsen toinen vanhempi olisi myös paikalla. (Lapsen oikeuksien sopimus artikla 9 ja Euroopan neuvoston suositus kohta 32, jossa painotetaan vanhemman poistumislupia lapselle merkityksellisiin tapahtumiin).

Tärkeä syy poistumisluvan keston lisäksi tulisi ottaa huomioon matka-aika. Tämä on tarpeellinen maininta, koska viime aikoina on yleistynyt käytäntö, jonka mukaan matka-aikoja lasketaan poistumisluvan sisälle eikä lisäksi.

Erittäin tärkeä syy poistumislupa esitetyt täsmennykset ovat tärkeitä: Lähiomaisen saattohoito tai vakavaan onnettomuuteen joutuminen, joihin tarvittaessa voitaisiin myöntää useampikin poistumislupa. Samoin hautajaisten yhteydessä mahdollisuus muistotilaisuuteen osallistumiseen, kuten myös ennen hautaan saattamista ruumiinvalvojaisiin osallistuminen. Näissä on ollut erilaisia käytäntöjä.

Perheeseen liittyviä asioita ovat myös esimerkiksi vakava kriisi perheessä ja lapsen syntymä. Voisivatko nämä olla myös erittäin tärkeän poistumisluvan piiriin kuuluvia asioita?

Elinkautisvangin kerran vuodessa myönnettävän poistumisluvan kestoksi esitetään kuutta tuntia, mikä on erittäin vähän. RETS katsoo, että poistumisluvan keston tulisi olla pidempi, esimerkiksi 12 tuntia.

Hoitoon pääsystä ajankohdasta ilmoittaminen

Ehdotuksen mukaan yksittäisissä tapauksissa hoitoon pääsyyn liittyvän poistumisluvan tarkka ajankohta voitaisiin jättää ilmoittamatta turvallisuuteen liittyvistä välttämättömistä syistä, esim. jos on epäily kiellettyjen aineiden tuomisesta poistumisluvan yhteydessä. Tällöin päätöksessä ilmoitettaisiin vain suuntaa antava tieto. Vangin tulisi kuitenkin voida valmistautua riittävästi käyntiin. RETSillä ei ole tähän huomautettavaa, jos hoitoon pääsyn ajankohta muissa tapauksissa ilmoitetaan vangille.

Vangit eivät ole aina voineet vaihtaa siviilivaatteita esimerkiksi ennen erikoissairaanhoidon käyntiä. Siksi on erittäin kannatettavaa, että esityksen mukaan vangilla tulisi olla mahdollisuus vaihtaa vankivaatteet siviilivaatteisiin ennen lähtöä hoitoon.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / aikuiset vangit

Esityksessä on hyvin nostettu esiin, mihin erilaisiin ulkopuolisiin laitoksiin sijoitus olisi mahdollista tehdä. Ensisijaisia olisivat päihdekuntoutuslaitokset, mutta kyseeseen voisivat tulla myös mielenterveyskuntoutus, perhekuntoutus, hoitokoti tai Kela kuntoutukset.

Sijoitus voi olla ajankohtainen myös lapsesta johtuvasta syystä, esimerkiksi johtuen lapsen kehitysvammaisuudesta tai pitkäaikaissairaudesta, jolloin olisi tärkeää, että vankilassa oleva vanhempi pääsisi mukaan kuntoutukseen. Vankeuslaki ei kuitenkaan tunnista tämänkaltaisia tilanteita eikä käsillä olevassa esityksessä näitä myöskään huomioida (Lapsen oikeuksien sopimus artikla 3, lapsen edun huomioonotto lainsäädännössä ja viranomaistoiminnassa).

Päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen tarve on suuri vankien keskuudessa, jolloin ulkopuolisia laitossijoituksia tulisi voida tehdä nykyistä useammin vankeusaikana. Tämä koskee erityisesti pidempää tuomiota suorittavia, ja edellyttää resurssointia tähän toimintaan. Sijoitukset edellyttävät myös hyvää yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen, hyvinvointialueiden ja sijoituslaitosten välillä. Kuntoutuksen jatkuminen vapautumisen jälkeen asiakkaan tilanteen vaatimalla tavalla on tärkeää.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / alle 18-vuotiaat vangit

RETS kannattaa lähtökohtaisesti esitystä, jonka mukaan alaikäisiä vankeja sijoitettaisiin muualle kuin vankilaan. Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavat alaikäiset ovat syyllistyneet vakaviin rikoksiin, ja tarvitsevat monipuolisia vahvoja tukitoimia, joita tavallisissa lastensuojelulaitoksissa ei yleensä ole saatavissa. Monissa lastensuojelulaitoksissa on nykyisellään paljon haasteita sijoitettujen lasten päihdekäytön ja väkivaltaisen käytöksen takia ja laitoksista poistumiset ovat tavallisia. Eduskunnan käsittelyssä on HE 149/2025, johon sisältyy uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu vahvoine tukitoimineen. Olisiko suljetun laitospalvelun yhteyteen mahdollista perustaa osasto alaikäisille vangeille?

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

-

Sunikka Sanna
Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr